

نقش فعالیت‌های گروهی فوق برنامه بر سازگاری روانی اجتماعی دانش آموزان استثنایی استان گیلان^۱

محمد علی اوتاری نیا - کارشناس ارشد مدیریت آموزشی / معاون مجتمع آموزشی باغچه‌بان رشت

چکیده:

متغیر ملاک داشته و نقش تمام آنها در سطح ۵ درصد معنی دار بود.

همچنین تفاوت معنی‌داری بین سازگاری روانی اجتماعی دانش‌آموزان دختر و پسر مشاهده نشد. در بررسی میزان بیشترین و کمترین نقش فعالیت‌های فوق برنامه به تفکیک برای گروه‌های ناشنوا، چند معلولیتی، کم توان ذهنی و نابینا در رگرسون همزمان و تفکیکی نیز مشخص شد. برای گروه ناشنوا بیشترین و کمترین نقش به ترتیب مربوط به فعالیت‌های فوق برنامه عضویت در گروه نمایش و اردوی زیارتی و برای گروه چند معلولیتی عضویت در گروه سرود، ورزش دو و میدانی و برای کم توان ذهنی عضویت در گروه سرود و ورزش فوتبال و در نهایت برای گروه نابینا عضویت در گروه سرود و عضویت در گروه نمایش بود.

مقدمه

سرعت فزاینده تغییرات و تحولات در عرصه‌های مختلف زندگی بشر در قرن بیست و یکم نقش آموزش و پرورش را نیز که از ارکان اصلی پیشرفت و توسعه در زمینه‌های گوناگون است دستخوش تغییر و دگرگونی کرده به طوری که یادگیری برای بهتر زیستن و باهم زیستن به عنوان یکی از اهداف اصلی آموزش و پرورش نوین مطرح شده و اندیشمندان آموزش و پرورش را ناگزیر به انتخاب شیوه‌های آموزشی متفاوت نموده است.

این پژوهش به منظور بررسی میزان نقش فعالیت‌های گروهی فوق برنامه بر سازگاری روانی اجتماعی دانش‌آموزان استثنایی استان گیلان در سال تحصیلی ۸۵-۸۴ انجام گرفته است.

برای بررسی نمونه‌ای به حجم ۳۳۷ نفر از دانش‌آموزان استثنایی استان گیلان با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شده و با پرسشنامه‌ی پژوهشگر ساخته‌ی برگرفته از مقیاس رشد اجتماعی واینلند که والدین و معلم مربوط به تفکیک برای دانش‌آموزان برگزیده شده باید به آن پاسخ می‌دادند مورد ارزیابی قرار گرفتند.

فعالیت‌های گروهی فوق برنامه‌ای که در این پژوهش مورد سنجش قرار گرفتند شامل اردوها، بازدیدها، عضویت در فعالیت‌های هنری شامل گروه‌های سرود و نمایش و فعالیت‌های ورزشی فوتبال و دو میدانی بود.

روش به کار رفته در این پژوهش توصیفی و از نوع همبستگی آن بود. همچنین در روش‌های آماری به کار رفته ضمن استفاده از آمار توصیفی از آمار استنباطی نظیر ضریب همبستگی، رگرسون همزمان و گام به گام و آزمون T با استفاده از نرم افزار SPSS بهره گرفته شد.

نتایج نشان داد ضریب همبستگی بالایی بین متغیرهای پیش بین (فعالیت‌های فوق برنامه) و متغیر ملاک (سازگاری روانی اجتماعی) وجود داشته و تمام متغیرهای پیش بین در شرایط همزمان نقش مثبت و تأثیرگذاری بر

بهداشت و ... را شامل شود (آقا محمدیان شعرباف، ۱۳۷۵). که یافته‌های پژوهشی پیشین نیز مؤید این مطلب است که به چند مورد اشاره می‌شود:

لنپدیک^۱ (۱۹۸۵)، در پژوهش خود به مشاهده‌ی یک روزه‌ی کار گروهی فوق برنامه‌ی هنری برخی از کودکان پرداخت. او به این نتیجه رسید که کودکان در کارهای گروهی به خوبی مشارکت و به یکدیگر کمک می‌کنند. به نظر او در گروه به علت ارتباط متقابل اجتماعی و داشتن هدف‌های یکسان، کودکان حس همکاری را به خوبی درک خواهند کرد.

مارش^۲ (۱۹۹۲)، در پژوهش خود دانش آموزانی را که در فعالیت‌های فوق برنامه شرکت نداشتند، با آنهایی که شرکت نموده و فعال بودند مقایسه کرد و نتیجه گرفت تأثیر مشارکت در سطح اجتماعی و آموزشی چشمگیر است و بدون تردید مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه افراد را به سمت افزایش مسئولیت پذیری و سازگاری اجتماعی سوق می‌دهد.

در مطالعه‌ی دیگری نیل^۳ (۱۹۹۵)، نتیجه گرفت که انواع گوناگونی از فعالیت‌های فوق برنامه باعث بوجود آمدن تغییراتی در توانایی‌های دانش آموزان می‌شود و میزان ترک تحصیل را کاهش می‌دهد.

در مطالعه‌ی ماتین^۴ (۲۰۰۲)، به منظور تأثیر فعالیت‌های فوق برنامه بر ترک تحصیل یا انحراف از تحصیل انجام داده، رابطه‌ی معنی‌داری بین شرکت در فعالیت‌های فوق برنامه و ترک تحصیل پیدا کرده است.

مطالعات دیگری در زمینه‌ی نقش فعالیت‌های گروهی فوق برنامه در زمینه‌ی رشد فردی و اجتماعی دانش آموزان انجام شده و به نتایج تقریباً مشابهی دست یافته‌اند از جمله در پژوهشی جوردان و تلتز^۵ (۱۹۹۹)، آنها دریافتند نوجوان‌هایی که در فعالیت‌های گروهی سازمان یافته و منظم در مدرسه شرکت می‌کنند دارای رشد فردی و

بنابراین، از جمله شیوه‌های مؤثری که نظام‌های آموزشی موفق برای مقابله با بحران‌های اجتماعی اتخاذ نموده‌اند (در کنار آموزش‌های رسمی جهت پاسخگویی به نیازهای نوظهور دانش آموزان و جلوگیری از آسیب‌های مختلف تهدید کننده) گسترش آموزش‌های غیررسمی با عنوان فعالیت‌های فوق برنامه است (شعاری نژاد، ۱۳۷۴).

حسنی (۱۳۸۱، صص ۸۱-۸۰) در خصوص هدف اساسی فعالیت‌های فوق برنامه چنین می‌نویسد: «هدف اساسی فعالیت‌های فوق برنامه این نیست که تنها از سختی آموزش رسمی بکاهند و فرصتی برای استراحت دانش آموزان فراهم آورند، بلکه اهمیت و ارزش این فعالیت‌ها در توسعه‌ی تجربیات تربیتی دانش آموزان است.»

همچنین در ارتباط با ارزش فعالیت‌های فوق برنامه جهت سوق دادن دانش آموزان به ارزش‌های مثبت اجتماعی از جمله سازگاری روانی اجتماعی که موضوع این پژوهش است وزارت آموزش و پرورش (۱۳۷۴)، ارزش اینگونه فعالیت‌ها را تسهیل رشد و تکامل اجتماعی، رشد و تکامل مطلوب، ترویج ارزش‌های اخلاقی، تقویت روحیه نظم پذیری و ... بیان می‌کند. بنابراین، مسئله‌ی پژوهش حاضر این است که ارائه‌ی فعالیت‌های مختلف فوق برنامه با عنوان اردوهای دانش آموزی، بازدیدها، فعالیت‌های هنری از قبیل عضویت در گروه‌های نمایش و سرود آموزشگاهی و فعالیت‌های ورزشی ارائه شده در مدارس استثنایی از قبیل فوتبال و دو و میدانی تا چه اندازه می‌تواند جهت تطبیق دانش آموزان استثنایی با جامعه‌ی عادی و در نتیجه با سازگاری روانی اجتماعی این دانش آموزان ارتباط داشته باشد. زیرا گروهی معتقدند که سازگاری اجتماعی در رأس مقوله‌ی سازگاری بوده و چنانچه فردی در این زمینه قادر به انجام وظایفش گردد در سایر زمینه‌ها نیز با مشکلی روبرو نخواهد شد و سازگاری می‌تواند طیف گسترده‌ای چون اجتماع، خانواده، عواطف،

ابراهیم قوام (۱۳۷۵) نیز در پژوهشی نتیجه گرفت بین مهارت‌های اجتماعی آموخته شده از طریق فعالیت‌های گروهی فوق برنامه و رشد اجتماعی دانش آموزان رابطه‌ی مثبت و معنی داری وجود دارد.

در مطالعه‌ی ماتین (۲۰۰۲)، به

منظور تأثیر فعالیت‌های فوق برنامه بر

ترک تحصیل یا انحراف از تحصیل انجام داده،

رابطه‌ی معنی داری بین شرکت در فعالیت‌های فوق

برنامه و ترک تحصیل پیدا کرده است

با مطالعه‌ی پژوهش‌های انجام گرفته در زمینه‌ی فعالیت‌های فوق برنامه و تأثیر آنها بر سازگاری اجتماعی می‌توان چنین برداشت کرد که انجام پژوهش‌های متعدد در این خصوص حکایت از اهمیت این فعالیت‌ها در مدارس دارد. بنابراین، با توجه به پژوهش‌های انجام شده و نتایج به دست آمده چون پژوهش مشابهی دست کم در حوزه‌ی کودکان استثنایی به تفکیک معلولیت در این زمینه انجام نشده و یا لاقلاً پژوهشگر به آنها دسترسی نداشته همچنین با توجه به اینکه اکثر پژوهش‌های پیشین فقط به بررسی یک یا چند فعالیت موفق برنامه و تأثیر آن در سازگاری روانی اجتماعی دانش آموزان پرداخته‌اند و با توجه به موقعیت ویژه‌ای که دانش آموزان استثنایی در جامعه دارند انجام چنین پژوهشی بسیار ضروری به نظر می‌رسد تا مغایرت یا مشابهت این پژوهش با پژوهش‌های پیشین روشن شود.

هدف کلی پژوهش حاضر عبارت است از اینکه مشخص شود فعالیت‌های گروهی فوق برنامه تا چه میزان بر سازگاری روانی اجتماعی دانش آموزان استثنایی نقش دارند. اهداف جزئی نیز عبارتند از:

اجتماعی بیشتری نسبت به نوجوانان همسان خود هستند. سیلیکرو کویرک^(۶) (۱۹۹۷)، در پژوهش خود در زمینه‌ی تأثیر فعالیت‌های فوق برنامه‌ی ورزش بر جنبه‌های مختلف سازگاری در دختران و پسران نتیجه گرفتند که تأثیر ورزش بر جنبه‌های مختلف سازگاری در دختران و پسران تفاوت معنی داری دارد.

حق شناس (۱۳۷۳)، در پژوهشی با عنوان «بررسی نقش اردوهای تربیتی بر سازگاری اجتماعی دانش آموزان دختر و پسر دوره‌ی متوسطه استان مرکزی» به نتایج زیر دست یافت:

- اردوهای تربیتی و برگزاری این اردوها بر سازگاری اجتماعی دانش آموزان دختر و پسر مؤثر و سازنده است.
- میزان تأثیر اردوهای تربیتی بر سازگاری اجتماعی در پسران نسبت به دختران بیشتر است.

بهشتی (۱۳۷۹)، پژوهشی با عنوان «بررسی و تأثیر فراوانی نوع اردوها و بازدیدها در تغییر رفتار دانش آموزان دختر و پسر مقطع راهنمایی شهر اصفهان» انجام داده نتیجه گرفت در سه بار اجرای اردوها، تأثیر معنی داری بر روحیه‌ی همکاری و مسئولیت پذیری دانش آموزان داشته و تأثیر آن در دختران بیشتر از پسران بوده ولی از لحاظ پایه‌ی تحصیلی تفاوتی مشاهده نکرد. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
مهرابی زاده (۱۳۸۲) پژوهشی با عنوان «بررسی رابطه‌ی بین فعالیت‌های پرورشی مدارس راهنمایی اهواز با سازگاری فردی اجتماعی دانش آموزان دختر و پسر» انجام داد و نتیجه گرفت: بین فعالیت‌های پرورشی با سازگاری فردی اجتماعی دانش آموزان دختر و پسر رابطه‌ی مثبت و معنی داری وجود دارد.

همچنین کفاش (۷۴-۱۳۷۳) در پژوهش خود به این نتیجه رسید انجام فعالیت‌های گروهی فوق برنامه‌ی هدایت شده باعث جذب دانش آموزان به فرهنگ مقبول و مشروع می‌شود.

متغیرها بر اساس هدف پژوهش تحلیل می‌شود.»
 بنابراین، در پژوهش حاضر نیز به واسطه‌ی اینکه هدف پیش‌بینی یک متغیر ملاک (سازگاری روانی اجتماعی دانش‌آموزان) از چند متغیر پیش‌بین (انواع فعالیت‌های فوق برنامه) است از پژوهش همبستگی و یکی از زیر مجموعه‌های همین روش یعنی رگرسیون چندگانه استفاده شده است.

بررسی میزان نقش فعالیت‌های گروهی فوق برنامه بر سازگاری روانی اجتماعی دانش‌آموزان به تفکیک جنسیت، بررسی میزان نقش فعالیت‌های گروهی فوق برنامه بر سازگاری روانی اجتماعی دانش‌آموزان به تفکیک معلولیت از قبیل ناشنوا، نابینا کم‌توان ذهنی چند معلولیتی.

گروه ناشنوا: گروه‌های نمایش و تئاتر، بازدید آموزشی و فرهنگی، ورزشی، اردو.

گروه چند معلولیتی: بازدیدهای آموزشی و فرهنگی، فعالیت‌های اردویی، گروه سرود.

گروه کم‌توان ذهنی: فعالیت‌های اردویی، گروه‌های سرود، بازدیدهای آموزشی و فرهنگی، نمایشی، ورزشی.

گروه نابینا: گروه‌های سرود، فعالیت‌های اردویی، ورزشی

این طرح از محل اعتبارات شورای پژوهش‌های سازمان آموزش و پرورش استان گیلان در سال ۱۳۸۵ انجام شده است.

پژوهشگر درصدد بوده در این پژوهش به پرسش‌های زیر پاسخ دهد:

- ✓ نقش فعالیت‌های گروهی فوق برنامه بر سازگاری روانی اجتماعی دانش‌آموزان استثنایی چقدر است؟
- ✓ نقش فعالیت‌های گروهی فوق برنامه بر سازگاری روانی اجتماعی دانش‌آموزان دختر و پسر چقدر است؟
- ✓ نقش فعالیت‌های گروهی فوق برنامه بر سازگاری روانی اجتماعی دانش‌آموزان ناشنوا چند معلولیتی، کم‌توان ذهنی و نابینا به تفکیک چقدر است؟

در اجرای پژوهش حاضر از روش پژوهش توصیفی و از نوع همبستگی آن استفاده شده است. سرمد، بازرگان (۱۳۷۹ صص ۹۳-۹۰) پیرامون پژوهش همبستگی می‌نویسند: «یکی از انواع روش‌های پژوهش توصیفی، پژوهش همبستگی است. در این نوع پژوهش رابطه‌ی میان

عکس از بوی ورجفوری

جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر عبارت‌اند از تمام دانش‌آموزان استثنایی مشغول به تحصیل در سال تحصیلی ۸۵-۱۳۸۴ در مدارس استثنایی استان گیلان. کل جامعه‌ی آماری ۲۱۴۶ نفر بوده (شامل ۸۳۰ نفر دختر و ۱۳۱۶ نفر پسر، ۵۱۱ نفر ناشنوا، ۱۴۸۰ نفر کم‌توان ذهنی ۲۳ نفر نابینا و ۱۳۶ نفر چند معلولیتی).

در روش نمونه‌گیری به واسطه‌ی اینکه جامعه‌ی آماری دارای ساخت همگن و متجانس نمی‌باشد و دانش‌آموزان استثنایی شاغل به تحصیل با توجه به نوع معلولیت به ناشنوا، نابینا، چند معلولیتی و کم‌توان ذهنی تقسیم شده‌اند بنابراین، به نسبت گروه‌های تشکیل دهنده‌ی جامعه از روش تصادفی طبقه‌ای استفاده شد و در نتیجه کل نمونه‌ی آماری ۳۳۷ نفر شد (متشکل از ۷۸ نفر ناشنوا، ۲۲۲ نفر کم‌توان ذهنی ۱۷ نفر نابینا و ۲۰ نفر چند معلولیتی) که با توجه

که ضریب مذکور با استفاده از همبستگی اسپیرمن ۷۸٪ به دست آمد.

پژوهشگر پس از آنکه به خلاصه کردن و طبقه بندی داده‌ها از طریق آمار توصیفی نظیر فراوانی، درصد، میانگین به همراه جداول و نمودارهای مرتبط پرداخت سپس در بخش آمار استنباطی جهت تعمیم یافته‌ها از روش‌های مختلفی استفاده نمود که عبارتند از:

جهت بررسی شدت همبستگی بین متغیر پیش بین (مستقل) یعنی فعالیت‌های فوق برنامه با متغیر ملاک (وابسته) یعنی سازگاری روانی اجتماعی دانش‌آموزان از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. در این ارتباط (جان بست، ۱۹۸۳ / شریفی و طالقانی، ۱۳۷۹) می‌نویسد: "آزمون مناسب برای آزمون‌های روانی در مقیاس فاصله‌ای، استفاده از ضریب همبستگی گشتاوری پیرسون است." همچنین به دلیل اینکه در پژوهش حاضر هدف پیش‌بین و اثر پذیری یک متغیر ملاک (سازگاری روانی اجتماعی) از چند متغیر پیش بین (انواع فعالیت‌های فوق برنامه) بود بنابراین، از رگرسیون چند گانه و جهت مقایسه‌ی تفاوت میانگین دو گروه پسران و دختران از آزمون T استفاده شد. تجزیه و تحلیل نمایی با استفاده از نرم افزار SPSS انجام گردید و سطح معنی داری برای کلیه متغیرها پنج درصد در نظر گرفته شد.

سؤال نخست پژوهش: نقش فعالیت‌های گروهی فوق برنامه بر سازگاری روانی اجتماعی دانش‌آموزان استثنایی چقدر است؟

به حجم جمعیت دانش‌آموزی به تفکیک از سه نقطه‌ی شرق، غرب و حوزه‌ی مرکزی استان گیلان به صورت تصادفی انتخاب شدند.

در پژوهش حاضر از پرسشنامه‌ی پژوهشگر ساخته‌ی بر گرفته از مقیاس رشد اجتماعی وانلند استفاده شده که شامل ۳۰ پرسش با مقیاس لیکرت، خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم تنظیم گردید که والدین و معلم دانش‌آموزان برگزیده شده به عنوان نمونه باید به پرسشنامه پاسخ می‌دادند. به دلیل اینکه دانش‌آموزان استثنایی در مقطع ابتدایی که بیش از ۹۸ درصد جمعیت دانش‌آموزان را تشکیل می‌دهند قادر به پاسخگویی به پرسش‌ها نیستند بنابراین، نظر معلم مربوط و والدین فرد برگزیده شده ملاک عمل قرار گرفت. مجموع نمرات این مقیاس ۱۵۰ است و طوری طراحی شده که والدین، پرستار، معلم و یا هر فردی که کودک را به خوبی بشناسد بتواند به آن پاسخ دهد. همچنین از این پرسشنامه در چندین کار پژوهشی مرتبط نیز استفاده شد.

برای بررسی روایی، پرسشنامه به نظر ناظر محترم طرح و چندین نفر از صاحب‌نظران علوم تربیتی رسید و آنها، پرسشنامه را برای سنجش سازگاری روانی اجتماعی دانش‌آموزان استثنایی مناسب دانستند. همچنین برای تنظیم پرسشنامه از پیشینه‌ی پژوهش استفاده شد.

برای تعیین پایایی، پرسشنامه‌ی مذکور در یک نمونه-ی ۳۰ نفری به صورت آزمون باز اجرا و همسانی درونی پرسش‌ها به کمک آزمون ضریب همبستگی محاسبه شد

جدول شماره ۱: آزمون آماری ضریب همبستگی پراکندگی متغیر ملاک (سازگاری روانی اجتماعی) از طریق ورود همزمان متغیرهای پیش بین (فعالیت‌های فوق برنامه) در رگرسیون

تخمینی از خطای معیار	مربع ضریب همبستگی سازگار شده	مربع ضریب همبستگی r^2	ضریب همبستگی r	معدل
۱۲/۴۱۶۰۸	۰/۵۳۲	۰/۵۴۴	۰/۷۳۸	۱

طبق اطلاعات جدول شماره ۱ ملاحظه می شود که با ورود همزمان تمام متغیرهای پیش بین در رگرسیون ۰/۵۴ از پراکندگی متغیر ملاک (سازگاری روانی اجتماعی) توسط تعامل همزمان تمام متغیرهای پیش بین توجیه می شود. ضریب همبستگی ($r=0/74$) نشان دهنده توان بالای پیش بینی بوده و شدت همبستگی را نشان می دهد.

جدول شماره ۲: آزمون آماری بررسی میزان نقش متغیرهای پیش بین (فعالیت های فوق برنامه) بر متغیر ملاک (سازگاری روانی اجتماعی) از طریق رگرسیون همزمان. (مربوط به سؤال شماره ۱ پژوهش)

فعالیت های فوق برنامه	ضریب استاندارد نشده		ضریب استاندارد شده	T	سطح معنی داری
	B	Std.Error			
اردوی زیارتی	۶/۶۵۴	۱/۵۲۵	۰/۱۸۳	۴/۳۶۲	۰/۰۰۰
اردوی فرهنگی	۱۰/۰۶۳	۱/۹۲۷	۰/۱۹۷	۵/۲۲۲	۰/۰۰۰
بازدید آموزشی	۹/۳۰۸	۱/۸۱۲	۰/۲۰۰	۵/۲۳۷	۰/۰۰۰
بازدید تاریخی	۷/۰۶۳	۱/۵۳۴	۰/۱۹۱	۴/۶۰۵	۰/۰۰۰
گروه سرود	۸/۲۰۷	۱/۴۹۱	۰/۲۲۵	۵/۵۰۳	۰/۰۰۰
گروه نمایش	۸/۰۳۳	۱/۶۰۳	۰/۲۱۳	۵/۰۰۱	۰/۰۰۰
فوتبال	۴/۲۳۷	۱/۵۶۷	۰/۱۰۶	۲/۷۰۴	۰/۰۰۷
دومیدانی	۸/۴۱۵	۱/۷۳۹	۰/۱۸۹	۴/۸۳۸	۰/۰۰۰

طبق اطلاعات جدول شماره ۲ تمام متغیرهای پیش بین دارای نقش قابل توجه و تأثیرگذاری بر متغیر ملاک بودند که بیشترین نقش مربوط به گروه سرود با ۰/۲۳ واحد افزایش در انحراف معیار متغیر ملاک و کمترین نقش مربوط به فوتبال با ۰/۱۱ واحد افزایش در انحراف معیار متغیر ملاک بود.

سؤال دوم پژوهش: نقش فعالیت های گروهی فوق برنامه بر سازگاری روانی اجتماعی دانش آموزان دختر و پسر چقدر است؟

جدول شماره ۳: آزمون t جهت بررسی معنی داری تفاوت میانگین ها

	آزمون سطوح برابری واریانس ها		آزمون سطوح برابری میانگین ها				
	F	معنی داری	T	درجه ی آزادی DF	Sig (۲-tailed)	تفاوت میانگین ها	Std.Error
در حالت واریانس های برابر	۰/۰۳۴	۰/۸۵۵	۰/۵۰۱	۳۳۵	۰/۶۱۷	۱/۰۱۷۸	۲۰/۰۳۳۰۶

طبق اطلاعات جدول شماره ۳ برای مقایسه ی میانگین سازگاری روانی اجتماعی در دختران و پسران آزمون t نشان می دهد که در سطح ۰/۰۵ تفاوت ها معنی دار نیست ($P=0/11$).

سؤال فرعی پژوهش ۱-۳: نقش فعالیت های گروهی فوق برنامه بر سازگاری روانی اجتماعی دانش آموزان ناشنوا چقدر است؟

جدول شماره ۴: آزمون آماری بررسی میزان نقش و سطح معنی داری فعالیت های فوق برنامه بر سازگاری روانی اجتماعی از طریق رگرسیون همزمان.

مدلهای رگرسیون همزمان	ضریب استاندارد نشده		ضریب استاندارد شده	T	معنی داری
	B	Std.Error	Beta		
اردوی زیارتی	۱/۳۳۷	۳/۳۷۵	۰/۰۳۸	۰/۳۹۶	۰/۶۹۳
اردوی فرهنگی	۱۲/۱۱۸	۴/۷۷۸	۰/۲۲۷	۲/۵۳۶	۰/۰۱۳
بازدید آموزشی	۱۰/۴۸۴	۴/۲۱۷	۰/۲۳۴	۲/۴۸۶	۰/۰۱۵
بازدید تاریخی	۶/۹۶۹	۳/۲۶۹	۰/۲۱۳	۲/۱۳۲	۰/۳۷
گروه سرود	۷/۱۶۷	۳/۱۷۲	۰/۲۲۱	۲/۲۶۰	۰/۰۲۷
گروه نمایش	۹/۳۹۰	۲/۹۸۵	۰/۲۸۹	۳/۱۴۶	۰/۰۰۲
فوتبال	۳/۸۱۶	۲/۸۸۲	۰/۱۱۶	۱/۳۲۴	۰/۱۹۰
دومیدانی	۶/۷۹۱	۳/۱۵۶	۰/۱۸۳	۲/۱۵۲	۰/۰۳۵

طبق اطلاعات جدول شماره ۴ متغیرهای اردوی زیارتی و فوتبال دارای نقش معنی داری نبودند ولی بقیه متغیرها دارای نقش تأثیرگذار و معنی داری بودند. در جدول بالا بیشترین نقش مربوط به فعالیت در گروه نمایش با ۰/۲۹ واحد افزایش انحراف معیار در نمره سازگاری روانی اجتماعی و کمترین نقش مربوط به اردوی زیارتی با ۰/۰۴ واحد افزایش در انحراف معیار نمره سازگاری روانی اجتماعی بودند.

سؤال فرعی پژوهش ۲-۳: نقش فعالیت های گروهی فوق برنامه بر سازگاری روانی اجتماعی دانش آموزان چند معلولیتی چقدر است؟

جدول شماره ۵: آزمون آماری بررسی میزان نقش و سطح معنی داری فعالیت های فوق برنامه بر سازگاری روانی اجتماعی از طریق رگرسیون همزمان

مدلهای رگرسیون همزمان	ضریب استاندارد نشده		ضریب استاندارد شده	T	معنی داری Sig
	B	Std.Error	Beta میزان نقش		
اردوی زیارتی	۷/۶۳۵	۱۳/۷۹۶	۰/۱۵۹	۰/۵۵۵	۰/۵۹۱
اردوی فرهنگی	۳/۷۶۶	۱۲/۰۵۱	۰/۰۷۳	۰/۳۱۳	۰/۷۶۱
بازدید آموزشی	۲۵/۴۸۳	۱۰/۷۹۱	۰-۰۳۰	۲/۳۶۲	۰/۰۴۰
بازدید تاریخی	-۰/۸۶۴	۱۳/۸۰۳	-۰/۰۱۸	-۰/۰۶۳	۰/۹۵۱
گروه سرود	۳۳/۸۸۷	۱۷/۹۹۴	۰/۶۲۳	۱/۸۸۳	۰/۰۸۹
گروه نمایش	-۷/۲۹۷	۲۲/۸۲۷	۰/۱۳۴	-۰/۳۲۰	۰/۷۵۶
فوتبال	-۷/۲۳۴	۱۶/۳۶۳	-۰/۱۳۳	-۰/۴۴۲	۰/۶۶۸
دومیدانی	-۲۲/۹۷۲	۲۸/۷۷۶	-۰/۳۴۸	-۰/۷۹۸	۰/۴۴۳

بر اساس اطلاعات جدول شماره ۵ بیشترین نقش بر سازگاری روانی اجتماعی مربوط به گروه هنری سرود بود که ۰/۶۲ واحد افزایش انحراف معیار متغیر ملاک را توجیه می کند که البته معنی دار نیست و بعد از آن بازدید آموزشی با توجیه ۰/۵۳ واحد افزایش انحراف معیار متغیر ملاک می باشد که معنی دار است. همچنین طبق جدول فوق کمترین نقش مربوط به ورزش دو بود که باعث ۰/۳۴ واحد کاهش در انحراف معیار متغیر ملاک می باشد.

سؤال فرعی پژوهشی ۳-۳: نقش فعالیت های گروهی فوق برنامه بر سازگاری روانی اجتماعی دانش آموزان کم توان ذهنی چقدر است؟

جدول شماره ۶: آزمون آماری بررسی میزان نقش و سطح معنی داری فعالیت های فوق برنامه بر سازگاری روانی اجتماعی از طریق رگرسیون همزمان

فعالیت های فوق برنامه	ضریب استاندارد نشده		ضریب استاندارد شده	T	معنی داری Sig
	B	Std.Error	میزان نقش Beta		
اردوی زیارتی	۷/۳۷۰	۱/۸۳۸	۰/۲۱۳	۳/۹۵۵	۰/۰۰۰
اردوی فرهنگی	۷/۱۳۳	۲/۳۱۴	۰/۱۷۰	۳/۵۱۴	۰/۰۰۱
بازدید آموزشی	۶/۸۷۷	۲/۱۶۸	۰/۱۵۵	۳/۱۷۲	۰/۰۰۲
بازدید تاریخی	۶/۷۴۶	۱/۸۴۵	۰/۱۹۳	۳/۶۵۳	۰/۰۰۰
گروه سرود	۷/۹۹۵	۱/۸۴۴	۰/۲۳۳	۴/۳۳۵	۰/۰۰۰
گروه نمایش	۷/۱۸۷	۲/۰۴۶	۰/۱۹۵	۳/۵۱۴	۰/۰۰۱
فوتبال	۴/۶۶۸	۲/۰۰۸	۰/۱۲۰	۲/۳۲۵	۰/۰۲۱
دومیدانی	۹/۸۶۷	۲/۱۴۱	۰/۲۲۹	۴/۶۰۸	۰/۰۰۰

جدول شماره ۶ نشان دهنده میزان نقش متغیرهای پیش بین (فعالیت های فوق برنامه) در شرایط همزمان و به طور تفکیکی می باشد. طبق این جدول بیشترین نقش مربوط به گروه سرود با ۰/۲۳ واحد افزایش در انحراف معیار متغیر ملاک (سازگاری روانی اجتماعی) و کمترین نقش مربوط به فوتبال با ۰/۱۲ واحد افزایش در انحراف معیار متغیر ملاک می باشد. همان طور که دیده می شود نقش تمام متغیرها در شرایط همزمان معنی دار بوده است.

سؤال فرعی پژوهش ۳-۴: نقش فعالیت های فوق برنامه بر سازگاری روانی اجتماعی دانش آموزان نابینا چقدر است؟

جدول شماره ۷: آزمون آماری بررسی میزان نقش و معنی داری فعالیت های فوق برنامه بر سازگاری روانی اجتماعی از طریق رگرسیون همزمان

فعالیت های فوق برنامه	ضریب استاندارد نشده		ضریب استاندارد شده	T	معنی داری Sig
	B	Std.Error	میزان نقش Beta		
اردوی زیارتی	۴/۰۶۷	۷/۳۵۷	۰/۱۰۱	۰/۵۵۳	۰/۵۹۸
اردوی فرهنگی	۱۸/۸۸۰	۶/۶۲۹	۰/۴۳۲	۲/۸۴۸	۰/۰۲۵
بازدید آموزشی	-۱۷/۶۶۰	۱۱/۸۲۰	-۰/۳۳۸	-۱/۴۹۴	۰/۱۷۹
بازدید تاریخی	۵/۵۸۵	۷/۸۷۵	۰/۱۴۰	۰/۷۰۹	۰/۵۰۱
گروه سرود	۲۸/۱۱۴	۸/۳۱۲	۰/۶۷۵	۳/۳۸۲	۰/۰۱۲
گروه نمایش	-۱۸/۴۶۰	۹/۹۱۱	-۰/۴۴۳	-۱/۸۶۳	۰/۱۰۵
فوتبال	۹/۰۱۷	۸/۴۸۵	۰/۱۷۳	۱/۰۶۳	۰/۳۲۳
دومیدانی	۳۰/۱۳۴	۱۲/۱۲۰	۰/۵۷۷	۲/۰۶۳	۰/۰۴۲

این یافته‌ها با نتایج و پژوهش‌های پیشین از جمله مارش (۱۹۹۲)، جوردان و نتلز (۱۹۹۹)، حق شناس (۱۳۷۳)، مهربانی زاده (۱۳۸۲)، کفاش (۷۴-۱۳۷۳)، ابراهیم قوام (۱۳۷۵) همسو و هم جهت است. از جمله دلایل احتمالی مشابهت پژوهش حاضر با پژوهش‌های پیشین تأثیر و نقش فعالیت‌های فوق برنامه در مدارس بر سازگاری روانی اجتماعی دانش‌آموزان می‌باشد که پژوهشگران در زمان‌ها و مکان‌های مختلف درباره‌ی اثرات مطلوب انجام فعالیت‌های فوق برنامه بر جنبه‌های مختلف رشد اجتماعی دانش‌آموزان به اجماع رسیده‌اند.

در بررسی سؤال دوم پژوهش که در ارتباط با میزان نقش فعالیت‌های گروهی فوق برنامه بر سازگاری روانی اجتماعی دانش‌آموزان دختر و پسر به تفکیک طرح شده بود نتایج حاصل از آزمون t نشان داد که تفاوت معنی‌داری بین میانگین نمرات سازگاری روانی اجتماعی دختران و پسران وجود ندارد، بنابراین در مقام مقایسه، یافته‌ی اخیر با یافته‌های پژوهش‌های پیشین مارش (۱۹۹۲)، بهشتی (۱۳۷۹)، ابراهیم قوام (۱۳۷۵) و مهربانی زاده (۱۳۸۲) همسویی دارد که نشان دهنده‌ی تأثیر یکسان انجام فعالیت‌های فوق برنامه در دختران و پسران است. همچنین نتیجه‌ی به دست آمده با یافته‌های سیلیکر و کویرک (۱۹۹۷) و حق شناس (۱۳۷۳) همسو نیست که از دلایل احتمالی آن می‌توان به اجرای پژوهش در دو فرهنگ مختلف و دو مقطع تحصیلی و همچنین دو گروه دانش‌آموز عادی و استثنایی اشاره کرد.

در مقایسه‌ی نتایج به دست آمده با یافته‌های پیشین ذکر این نکته ضروری است که نخست اکثر پژوهشگران تنها پیرامون یک فعالیت فوق برنامه و تأثیر آن بر سازگاری روانی اجتماعی به پژوهش پرداخته‌اند (به طور مثال، بررسی نقش اردو در سازگاری روانی اجتماعی و یا تأثیر ورزش بر سازگاری روانی اجتماعی)، دوم، پژوهشگر به

طبق جدول شماره‌ی ۷ میزان نقش تفکیکی متغیرهای پیش بین در شرایط همزمان در متغیر ملاک مشخص شده است. بیشترین نقش مربوط به گروه سرود با افزایش ۰/۶۷۵ واحد افزایش در انحراف معیار متغیر ملاک که معنی دار است و کمترین نقش مربوط به گروه نمایش ۰/۴۴- واحد کاهش در انحراف معیار متغیر ملاک بود که معنی دار نیست.

بحث و نتیجه گیری

هدف از پژوهش حاضر، بررسی نقش فعالیت‌های گروهی فوق برنامه در مدارس، بر سازگاری روانی اجتماعی دانش‌آموزان استثنایی بود. در پرتو اطلاعات به دست آمده از این پژوهش می‌توان ادعا کرد که برگزاری فعالیت‌های فوق برنامه در مدارس، رشد و ارتقای سازگاری روانی اجتماعی دانش‌آموزان را به همراه داشته و به همین میزان در کاهش مشکلات روانی و عاطفی مؤثر و سازنده است. در این راستا بر اساس نتایج به دست آمده از پرسش اول پژوهش که در ارتباط با بررسی میزان نقش فعالیت‌های گروهی فوق برنامه بر سازگاری روانی اجتماعی دانش‌آموزان طرح شده بود نخست ضریب همبستگی بالایی ($r=0/74$) بین متغیرهای پیش بین (فعالیت‌های فوق برنامه) و متغیر ملاک (سازگاری روانی اجتماعی) وجود دارد که نشان دهنده‌ی توان بالای پیش بینی مدل رگرسیون برای تغییرات متغیر ملاک است. دوم، تمام متغیرهای پیش بین در شرایط همزمان نقش مثبت و تأثیرگذاری در متغیر ملاک داشته‌اند و نقش تمام آنها معنی دار است (سطح معنی داری برای تمام متغیرها ۰/۰۵ در نظر گرفته شد). در بررسی بیشترین و کمترین نقش فعالیت‌های فوق برنامه بر سازگاری نیز نتایج نشان می‌دهد بیشترین نقش مربوط به عضویت در گروه سرود و کمترین نقش مربوط به ورزش فوتبال است.

متغیرهای تربیتی و روان‌شناختی دیگر نیز هستند توسط پژوهشگران و همکاران علاقمند اجرا شود تا ابعاد جدیدی از کارکرد و تأثیرات فعالیت‌های مختلف پرورشی مشخص شود.

ب - پیشنهادهای کاربردی

از یافته‌های پژوهش حاضر اینگونه برداشت می‌شود که اگر بتوان در طول سال تحصیلی دانش‌آموزان را با برنامه‌های مدون به فعالیت‌های مختلف فوق برنامه و فعالیت‌های خارج از مدرسه هدایت نمود، کمک مؤثری در سازندگی اجتماع و کاستن از مشکلات دانش‌آموزان استثنایی صورت می‌گیرد. بنابراین، براساس یافته‌های پژوهش حاضر پیشنهادهایی به شرح زیر ارائه می‌شود:

ارزش فعالیت‌های فوق برنامه برای دانش‌آموزان استثنایی کمتر از مواد درسی رسمی نبوده بنابراین، مسئولان باید با تمهید مقدمات و فراهم ساختن امکانات لازم بیش از پیش به فعالیت‌های فوق برنامه اهمیت دهند. انتخاب و اولویت بندی فعالیت‌های فوق برنامه در مدارس با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر گسترش داده شود.

تقویم اجرایی فعالیت‌های فوق برنامه در مدارس استثنایی باید به قدر کافی انعطاف داشته باشد تا همه‌ی دانش‌آموزان بتوانند براساس رغبت، نیاز و علائق خود در آنها شرکت نموده و در کنار هم‌شاگردی‌های خود از حضور در این فعالیت‌های فردی و گروهی احساس رضایت و لذت کنند.

پیشنهاد می‌شود در اجرای فعالیت‌های فوق برنامه در مدارس استثنایی به ترتیب اولویت برای گروه‌های مختلف استفاده شود.

پژوهش کاملاً مشابهی به تفکیک معلولیت دسترسی پیدا نکرد. بنابراین امید می‌رود نتایج این پژوهش روزنه‌ی تازه‌ای را پیش روی مربیان، مسئولان و والدین جهت توجه بیشتر به نقش فعالیت‌های گروهی فوق برنامه و اثر آن بر سازگاری روانی اجتماعی دانش‌آموزان بگشاید.

محدودیت‌های پژوهش

عدم وجود پیشینه‌ی پژوهشی مناسب به ویژه در حوزه‌ی کودکان استثنایی که تمام فعالیت‌های فوق برنامه مدارس را به طور جامع مورد بررسی قرار داده باشد. وجود دانش‌آموزان استثنایی با معلولیت‌های متفاوت که باعث حجم زیاد کار پژوهش می‌شود. عدم دسترسی به پرسشنامه‌ی استاندارد جهت جمع‌آوری اطلاعات برای دانش‌آموزان استثنایی در مقاطع ابتدایی.

محدودیت برای کنترل متغیرهای مداخله‌گر در سازگاری روانی اجتماعی دانش‌آموزان استثنایی. عواملی از قبیل خستگی، بی‌حوصلگی و عدم درک موقعیت پژوهش توسط بعضی والدین و معلمان که می‌تواند تا حدودی بر نتایج پژوهش اثرگذار باشند.

پیشنهادهای پژوهش

الف (پیشنهادهای نظری)

- ✓ انجام پژوهش مشابه در سایر استان‌ها
  - ✓ اجرای پژوهش مشابه با استفاده از آزمون‌ها و سایر ابزارهای اندازه‌گیری از قبیل مشاهده و مصاحبه.
- پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های دیگری که بیانگر ارتباط فعالیت‌های فوق برنامه با متغیرهای تربیتی و روان‌شناختی دیگری که بیانگر ارتباط فعالیت‌های فوق برنامه با

زیر نویس ها :

۱. این طرح از محل اعتبارات شورای پژوهش های سازمان آموزش و پرورش استان گیلان در سال ۱۳۸۵ انجام شده است .

2. Knapczyk

5. Mathine

3. Marsh

6. Jordan and Nettles

4. Neal

7. Silliker and Quirk

منابع :

آقا محمدیان شعرباف، حمیدرضا (۱۳۷۵)، بررسی اثر روان درمانی گروهی با رویکرد تحلیل روانی و شناختی بر افزایش سازگاری، پایان نامه دکتری دانشگاه تربیت مدرس تهران .

جان بست (۱۹۸۳)، روش های پژوهش در علوم تربیتی و رفتاری، (ترجمه ی، حسن پاشاشریفی، نرگس طالقانی، ۱۳۷۹)، انتشارات رشد، تهران.

حسینی، محمد، (۱۳۸۱)، فعالیت های فوق برنامه، تربیت، سال هجدهم: ۳.

سرمد، زهره، بازرگان، عباس؛ حجازی، الهه (۱۳۷۹)، روش های پژوهش در علوم رفتاری، نشر آگه، تهران .

شعاری نژاد، علی اکبر، (۱۳۷۴)، نقش فعالیت های فوق برنامه در تربیت نوجوانان، انتشارات اطلاعات، تهران .

معاونت پژوهشی وزارت آموزش و پرورش (۱۳۷۴)، دستورالعمل اجرایی برگزاری برنامه های بازدید دانش آموزان: ۳ و ۴.

والی پور، ایرج، (۱۳۶۰)، روانشناسی سازگاری، انتشارات توحید، تهران .

Jordan , w. & Nettle's .(1999).How Student invest their Time out of School : Effect on School Engorgement ,Perceptions of Life Chances & Achievement.

knapczyk , D. (1985). *Development of Cooperative and Competitive Play Responses in Developmentally Disabled children*. American journal on Mental Deficiency .

March,H (1992). *Extracurricular Activities : Beneficial Extension of the Traditional Curriculum or Subversion of Academic Goals?* Journal of Educational Psychology 84(4)553.562.

Machine . k (2002). *Limited English proficiency student and participation in extra and co curricular activities*.

MC, Neal,R (1995) . *Extracurricular Activities & High School propouts Sociology of Education*. Vol: 68, Issue (1),6281.

Silliker,s. and Quirk,j . (1997) *The Effect of Extracurricular Activity Participation on the Academic Meal & Female High Students*.

The School Counselor. Vol: (4,4) Issue (4): 288-293